

Recenzja

Bronisław SITEK*

Xesús Pérez López, *La delegación de Jurisdicción en el derecho Romano*, EDISOFER s. l. Libros Jurídicos, Madrid 2011, 532 ss.

Badania romanistyczne, pomimo zaawansowanej technicyzacji badań naukowych, nadal rozwijają się w Hiszpanii, Włoszech, Polsce, Niemczech, nieco mniej w Holandii, Francji, USA, sporadycznie w innych krajach europejskich. Kultura europejska oparta na między innymi prawie rzymskim, przechodzi daleko idącą transformację.

Do niedawna powszechnie przyjmowano, że kultura europejska, w tym kultura prawna, opiera się na trzech fundamentach: prawie rzymskim, doktrynie chrześcijańskiej i filozofii greckiej. Niektórzy dodają jeszcze judaizm. Koncepcja ta została zanegowana przy okazji tworzenia preambuły do odrzuconego Traktatu Konstytucyjnego dla Unii Europejskiej. Jest to efektem uwielokulturnienia Europy w okresie pokolonialnym.

Nowe trendy kulturowe, mające odbicie w doktrynie prawnej, coraz bardziej wypierają stare koncepcje wypracowane na przestrzeni wieków. Przykładem może być zmiana koncepcji małżeństwa, państwa czy społeczeństwa. Wobec tych faktów tym bardziej należy się cieszyć z publikacji młodego i dobrze rokującego hiszpańskiego romanisty Xesusa Pérez López, który wywodzi się on z ośrodka madryckiego. Obecnie wykłada na uniwersytetach we Francji.

* Prof. zw. dr hab., Katedra Prawa Rzymskiego i Porównawczego, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, e-mail: bronislaw.sitek@gmail.com.

Dobór tematu tego monograficznego opracowania należy ocenić jako niezwykle trafny i użyteczny z punktu widzenia współczesnych potrzeb. Przedmiotem pracy jest kwestia delegacji uprawnień sądowniczych w starożytnym Rzymie oraz na rzymskiej prowincji (zwłaszcza w municypiach czy koloniach). Sprawa ta jest o tyle ważna, że ukazuje koncepcję ówczesnej władzy – odmienną od współczesnego monteskiuszowskiego trójpodziału władzy.

W antycznym Rzymie zakres kompetencyjny organów kształtowały zwyczaj i bieżące potrzeby. Utworzenie urzędu pretora miejskiego w 367 r. p.n.e. było spowodowane zbyt dużym zakresem zadań spoczywających na konsulu. Powołanie do życia nowego urzędu sądowniczego nie spowodowało jednak utraty uprawnień sądowniczych przez konsula.

Ograny władzy zarówno w Rzymie, jak i na prowincji posiadały szerokie uprawnienia (administracyjne, wojskowe, cywilne, religijne oraz sądowe) określane terminem *imperium*. Ze względu na liczne obowiązki, wynikające z tych licznych kompetencji, pojawiło się zjawisko delegowania uprawnień sądowych (*iurisdictio*) na organy podległe lub urzędników od nich zależnych, to zaś z kolei dało podstawę do wypracowania dogmatyki prawniczej oraz rozwiązań normatywnych regulujących zasady udzielania i wykonywania władzy delegowanej.

Praca składa się z pięciu rozdziałów, wstępu i zakończenia. Na końcu znajduje się wykaz autorów, źródeł, indeks rzeczowy i wykaz imion (głównie prawników rzymskich). Układ pracy jest logiczny, a tezy przedmiotu zostały wyczerpane. Należy wskazać na istniejącą dysproporcję w rozkładzie materiału. W szczególności czwartego rozdziału, który liczy ok. 80 stron, w stosunku do pozostałych.

Rozdział pierwszy (s. 25–75) został poświęcony republikańskiemu urzędowi, prefektowi miasta (*praefectus urbi*). W rozdziale tym Autor przedstawia genezę tego organu oraz relację do wcześniejszego organu o uprawnieniach jurysdykcyjnych, tj. pretora miejskiego. Kolegialność urzędu pretorskiego oraz zasada jednoroczności zasadniczo negatywnie wpływały na rozwiązywanie sporów sądowych, których liczba w końcu republiki znacząco wzrosła. W tej sytuacji konieczne było utworzenie nowego organu w oparciu o zasadę *prorogatio imperii*. Dzięki możliwości wydłużenia okresu urzędowania organu oraz coraz większej konkretyzacji uprawnień poszczególnych organów stało się możliwe wypracowanie koncepcji delegacji uprawnień sądowych.

Rozdział drugi (s. 77–148) dotyczy delegowania władzy sądowniczej na prowincji. Jak słusznie zauważył Autor publikacji, wydzielenie władzy sądowniczej z dotychczasowej koncepcji władzy określanej terminem *imperium* dokonało się pod wpływem konieczności spowodowanej z wzrostem zadań dotychczasowych organów władzy. Według Autora, samo powołanie urzędu pretora nie stanowiło wyodrębnienia i powołania autonomicznej władzy sądowniczej. Dopiero tworzenie prowincji na terenach podbitych oraz wydłużanie okresu urzędowania niektórych organów powyżej jednego roku (*prorogatio imperii*) stopniowo pozwoliło na oddzielenie *iurisdictio* od *imperium*. Terminologia wypracowana w okresie republikańskim stosowana była również w pryncypacie, czego odbyte znajduje się w licznych dziełach prawniczych i literackich.

Rozdział trzeci (s. 149–219) dotyczy kluczowego dla koncepcji przyjętej przez Autora organu *praefecti iure dicundo*. Przedstawienie jego historii i kompetencji pozwala na zrozumienie istoty i możliwości delegacji władzy sądowniczej na inne organy. Stosowanie nazwy *praefecti iure dicundo* w liczbie mnogiej spowodowane jest tym, że urzędników takich było powoływanych wielu – najpierw w Italii, gdzie sprawowali swoje zadania poza Rzymem, a później na prowincji i w municypalach (koloniach). Ich zadaniem było przede wszystkim sprawowanie wymiaru sprawiedliwości, to jest rozstrzyganie sporów w imieniu organów rzymskich (pretora lub konsula), prowincjonalnych (namiestników prowincji) czy municypalnych (*duumwirów*).

Rozdział czwarty (najobszerniejszy – s. 221–342) dotyczy władzy sądowniczej w municypalach i jej delegowania. Władza ta była ukształtowana w pewnej mierze na wzór wymiaru sprawiedliwości wypracowany w okresie republikańskim. Autor podejmuje najpierw zadanie określenia treści pojęć *iurisdictio* i *imperium* w świetle ustawodawstwa municypalnego. Analizowane jest ustawodawstwo municypalne: *lex de Gallia Cisalpina*, *Fragmentum Atestinum*, *Tabula Heracleensis* oraz w *lex Ursonensis*. Przegląd wymienionych aktów prawnych pokazał, że uprawnienia władcze, w tym jurysdykcyjne urzędników municypalnych, początkowo były wzorowane na kompetencjach republikańskiego pretora. Z czasem uprawnienia te podlegały różnym modyfikacjom. Ich najpełniejsze określenie zostało sformułowane w pismach prawników późnoklasycznych, którzy pisali o nich jako *magis imperii quam iurisdictionis*. To pojęcie jednak nie oznacza istnienia jednolitej koncepcji uprawnień władczych organów municypalnych. Jest to refleksja *ex post* prawników na

podstawie studium przypadków opartego na analizowaniu poszczególnych ustaw municypalnych.

W rozdziale piątym (s. 343–475) Autor odnosi się do koncepcji delegacji w epoce klasycznej. Wskazuje na różnorodność form organizacyjnych wymiaru sprawiedliwości w pierwszej połowie tej epoki, z wyraźnie pojawiającą się tendencją do ich ujednoczenia w ramach procesu kognicyjnego (wcześniej zwanego *cognitiones extraordinariae*) w okresie panowania dynasti Sewerów. W tym kontekście ponownie analizowana jest treść *imperium* i *iurisdictio* oraz zachodząca między nimi relacja. Centralnym punktem tej części opracowania jest analiza tekstów prawnych pochodzących z okresu seweriańskiego, a dotyczących kwestii kompetencji poszczególnych organów i możliwości ich delegowania.

Praca jest dojrzała i niezwykle ciekawa z punktu widzenia obranej problematyki. Kwestia kompetencji oraz możliwości ich delegowania jest trudna do rozstrzygnięcia i również dzisiaj rodzi wiele dyskusji i praktycznych problemów. Autor wykazał się dobrą znajomością omawianego zagadnienia, zwłaszcza prawa procesowego i konstytucyjnego. Dla czytelnika pewnym utrudnieniem są zbyt długie jednostki redakcyjne, przez co traci na wyrazistości myśl przewodnia poszczególnych rozdziałów.